

5. Дячук П. В. Формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності : монографія / рец. О. А. Біда, Г. О. Васьківська, І. І. Доброскок, О. М. Коберник. Умань: Жовтий О.О., 2016. 210 с.

6. Колток Л., Білецька Л. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 66–70.

7. Буряк К. В. Самооцінювання навчальної діяльності учнями початкової школи: сутність, види та функції. *Педагогічний альманах*. 2023. № 54. С. 34–41.

8. Захарчук Т. М. Дослідження метакогнітивних процесів в учнів початкової школи. *Science Review*. 2019. № 8 (25). С. 34–38.

Голюк О.А.,

к.пед.наук, доцент,

завідувач кафедри педагогіки та освіти,
Маріупольський державний університет

Канавіна А.Б.,

здобувач вищої освіти,

Маріупольський державний університет

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Доцільність звернення до обраної проблеми підтверджується вимогами нормативно-правових документів: Концепції «Нова українська школа (2016 р.) [2], Закону України «Про освіту» [1]. В сучасних умовах, коли обсяг необхідних для людини знань різко та швидко зростає, вже недостатньо тільки їх засвоєння, а важливо прищепити дітям уміння самостійно поповнювати знання, орієнтуватися в стрімкому потоці інформації, переробляти її, що є важливою умовою для самовизначення та самореалізації людини в майбутньому.

Гра є цілеспрямованою, свідомою діяльністю, за допомогою якої дитина проявляє активність, самостійність, ініціативність, будує відносини з однолітками та дорослими. Одним із ефективних засобів інтелектуального розвитку молодших школярів є дидактична гра. У дидактичній грі відбувається формування мислення, сприйняття, мовлення, пам'яті, власне тих фундаментальних психічних процесів, без достатнього розвитку яких не можна говорити про інтелектуальний розвиток дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування доцільності використання дидактичних ігор у початковій школі базується на наукових теоріях: ігрової діяльності (Л. Виготський, О. Негневицька, О. Запорожець, О. Понігатко, С. Рубінштейн). Дослідження науковців (Д. Ельконін, В. Комарова, О. Вербицький, П. Щербань) підтверджують, що значний потенціал має практика здійснення ігрової діяльності в подальшому процесі навчання особистості.

Дослідження інтелекту, а також інтелектуального розвитку особистості є однією із найважчих та найдавніших проблем у психології. Над нею багато століть тому працювали: Аристотель, Платон, Я. Коменський, Й. Герберт, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, Дж. Локк та інші.

Питання інтелектуального розвитку особистості в процесі навчання аналізували відомі психологи (В. Дружинін, С. Рубінштейн, Б. Ананьєв, Г. Костюк, І. Пасічник, В. Штерн та ін.), а також педагоги (І. Лернер, (Ю. Бабанський, О. Щербина, В. Паламарчук, Н. Менчинська та ін.). Проте проблема інтелектуального розвитку молодших школярів засобом дидактичної гри не була предметом спеціального дослідження.

Мета: розкриття специфіки інтелектуального розвитку молодших школярів засобом дидактичної гри.

Виклад основного матеріалу. На даному етапі заклади загальної середньої освіти потребують активізації форм та методів навчального процесу. Дидактична гра здатна викликати в учнів молодших класів живий інтерес до процесу пізнання. У процесі гри молодші школярі розвивають здібності та вміння, перевіряють власні можливості. Розглянемо поняття «дидактична гра» в різних джерелах. Так, у зарубіжному педагогічному словнику продемонстровано наступне визначення поняття «дидактична гра». Так, «дидактична гра – це аналогія спонтанної дитячої діяльності, яка переслідує дидактичні цілі (не завжди очевидним чином для учнів). Це може відбуватися в класній кімнаті, в тренажерному залі, на дитячому майданчику або на відкритому повітрі. Така гра має свої власні правила та вимагає постійного спостереження та остаточної оцінки. Вона призначена як для окремих осіб, так і для груп учнів, а роль педагогічного лідера має широкий діапазон: від головного організатора до спостерігача. Основне її завдання – це стимулювання інтересу, посилення залученості учнів молодших класів в їх дії, стимулювання їх творчості, спонтанності, співпраці та конкуренції. О. Савченко зазначає, що якщо педагог добре справляється зі своїм завданням, учні починають використовувати різні знання та здібності і застосовувати власний життєвий досвід [4, с. 116].

Своєрідність дидактичних ігор полягає в тому, що завдання молодшим школярам ставляться саме в ігровій формі. Учні здобувають знання, вчаться маніпулювати у грі предметами, засвоюють культуру спілкування з іншими людьми, хоча їм здається, що вони просто граються. Дидактичні ігри створюють умови для самовдосконалення та самовиховання молодших школярів. Педагог допомагає об'єднати в одне ціле всі структурні компоненти гри і якнайкраще використати її потенційні можливості. Головна роль вчителя – координування дитячої взаємодії та спрямовування конкретної діяльності. Як результат, формуються принципово нові стосунки між педагогом та учнями, а також між самими учнями. Суб'єкт-суб'єктність за такої організації освітнього середовища виходить на новий рівень, вважає Л. Дубровська [5, с. 96].

М. Фіцула відзначає, що дидактична гра має велике значення в житті молодших школярів, тому що в ній вони не обмежують власні можливості, саме в

грі виникає новий мотив діяльності та пов'язане з ним завдання. Тут важливу роль відіграє виникнення нової психологічної форми мотивів. Значимість використання дидактичних ігор має велике значення в інтелектуальному розвитку молодших школярів, оскільки в грі проявляються задум роботи з наявним матеріалом та власне визначення його властивостей, який в подальшому наводиться в якості вихідного матеріалу, застосовується вже конкретно на практиці для вирішення будь-яких завдань. В даному випадку мова йде про вільний вибір того, що робити з цим матеріалом в подальшому, наводяться наочні матеріали для роботи. Дидактична гра дозволяє педагогу формувати у молодших школярів загальний механізм розумової роботи [6].

Завдання інтелектуального розвитку молодших школярів в процесі дидактичної гри:

- розвивати вміння систематизувати предмети, різні за розміром в прямому та зворотному порядку;
- вдосконалювати вміння групувати предмети за двома-трьома ознаками та на основі загальних понять: «посуд», «меблі», «одяг», «взуття», «овочі», «фрукти», «тварини», «рослини»;
- формувати вміння давати подвійну характеристику одного об'єкту, який належить двом групам (класам);
- розвивати уявлення про істотні ознаки, що лежать в основі родових узагальнень: посуд (їдальня, кухонна, чайна), взуття, одяг (зимова, літня), тварини (птахи, комахи, риби, домашні та дикі тварини) тощо;
- розширювати уявлення про збереження кількості;
- формувати уявлення про ціле та частини (ціле більше частини, а частина менше цілого), збереженні цілого при поділі його на частини;
- розвивати здібності використовувати моделювання як засіб розуміння прихованих зв'язків та відносин;
- використовувати плани-схеми для проходження простих маршрутів;
- розширяти елементарні уявлення про взаємозв'язки та взаємодії живих організмів із середовищем існування;
- виховувати вміння брати участь у спільних дидактичних іграх, вміння будувати взаємодії та взаємини у спільній дидактичній грі, вважає Р. Сопівник [5, с. 98].

Педагогам закладу загальної середньої освіти при організації дидактичних ігор слід дотримуватися наступних положень:

- правила гри повинні бути простими, точно сформульованими, доступними для розуміння молодших школярів;
- дидактична гра не буде сприяти виконанню педагогічної мети, якщо вона викликає бурхливу реакцію учнів, але несе невелике навантаження;
- гра не дасть належного ефекту, якщо дидактичний матеріал для неї дітям виготовляти складно або його використання не зовсім зручне;
- при проведенні дидактичної гри, пов'язаної зі змаганням команд, повинен бути забезпечений контроль за її результатами з боку всього колективу учнів;

- для молодших школярів дидактичні ігри будуть цікавими тоді, коли кожний стане її активним учасником, зазначає Л. Запорожець [3, с. 79].

Завдання педагога при підготовці, а також проведенні дидактичних ігор для інтелектуального розвитку молодших школярів: підібрати мінімальну кількість ігрового матеріалу для проведення ігор; ігрове завдання за змістом має збігатися з навчальним; зміст дидактичної гри має відповідати дидактичній меті уроку; ігровий матеріал повинен бути розміщений мішечках, у конвертах, повинен легко виготовлятися.

Наведемо приклад дидактичної гри для інтелектуального розвитку молодших школярів. Так, гра «Таємниці бджолої родини». Учням молодших класів вже з дитинства знайома трудівниця-бджола, корисні властивості меду та те, що людина з давніх-давен одомашнила медоносних бджіл. Особливість даної гри в тому, що вона дозволяє поринути у життя бджіл, вона певним чином нагадує комп'ютерну гру – симуляцію! «Таємниці бджолої родини» розвиває інтелект, зорову пам'ять, вміння грати в команді та домовлятися один з одним, рухову активність та пізнавальний інтерес молодших школярів. На структурі «бджолої сім'ї» добре можна показати, як розподіляються обов'язки серед бджіл, як виконують різні події спільно, прагнуть однієї мети. Зміст та ролі у грі: «розвідниці» – виявляють квіти наповнені нектаром, прокладають маршрут від вулика до квітки, пояснюють маршрут збиральницям. «Складачі» – їм необхідно правильно зрозуміти маршрут від розвідниць та прилетіти до правильної квітки, зібрати краплю нектару та доставити у вулик. «Медотворці» – із отриманих інгредієнтів від збирачок створити мед. Атрибутика для гри: квіти із завданнями та крапельками нектару, головоломка для будівництва стільників.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Кожен період життя та розвитку дитини характеризується певним видом діяльності. У житті молодшого школяра більшу частину займає гра, в результаті якої у дитини формуються абсолютно всі сторони психічного життя. За допомогою дидактичної гри молодші школярі розв'язують навчальні задачі, запропоновані в ігровій формі, і, таким чином, опановують принципи розумової діяльності, набувають уміння застосовувати знання в різних ситуаціях. У дидактичній грі педагог ненав'язливо розвиває інтелект дитини, викликає інтерес до навчання, створюючи «ситуацію успіху», впливає на хід та певним чином результати їхньої діяльності. Складовими елементами структури дидактичної гри є: мотивація до гри, дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри, власне підбиття підсумків.

Перспективи подальших розвідок можуть бути пов'язані з дослідженням інтелектуального розвитку молодших школярів засобом дидактичної гри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» (2017р.). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>

3. Запорожець Л. М. Психолого-педагогічні особливості використання навчально-ігрових технологій на уроках. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2012. № 36. С. 77-81.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. К.: Грамота, 2012. 504 с.
5. Сопівник Р. В., Дубровська Л. О., Дубровський В. Л. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 4. С. 95-98.
6. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Київ: «Академвидав», 2005. 560 с.

Губка О.О.,
здобувач вищої освіти,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
Науковий керівник: Павленко Ю.Г., к. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ І ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ РОЗУМІННЮ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Складно уявити життя сучасного суспільства без словесних текстів, які створені за допомогою знаків мови. Ділові листи, інструкції, розпорядження, реклама, параграфи підручників, статті енциклопедій, художні твори – далеко не повний перелік того, що ми називаємо текстами. Вони мають на меті збереження смислів, які «визріли» у свідомості автора, а також передачу цих смислів конкретному адресатові чи людям загалом. Текст детермінований потребою спілкування і створюючи текст, автор керується ідеєю спілкування зі своїм адресатом, необхідністю бути почутим та зрозумілим. Для «отримувача» тексту найважливіше завдання досягнути закладені автором у словесну форму смисли. Під час навчання читанню у школі вчитель має дбати не лише про техніку швидкого читання, а й забезпечити розуміння учнями прочитаних текстів.

У методиці навчання української мови в початкових класах тема роботи з текстами займає своє визначене місце. Можливості використання інноваційних методів та прийомів у процесі навчання читанню молодших школярів розглядаються в працях таких українських науковців як К. Галустова, Л. Голодюк, А. Градовський, О. Джежелей, Л. Іванова, С. Луців, В. Науменко, М. Оліяр, М. Пентиліук, Н. Станкевич, В. Халін та ін. автори. В той же час, специфіка використання інноваційних методів та прийомів навчання саме розумінню художнього тексту виявляється малодослідженою.

Дослідники якості читання та розуміння тексту здобувачами середньої освіти вказують на поступове зниження ролі книги у системі духовних цінностей